

Billâh'a karşı isyan eden askerlerden bir grup öldürülmüştür.

Osmanlılar'da genellikle Hırka-i Saâdet Dairesi'nde vezîriâzam ve şeyhülislâmın biatıyla başlayan merasime Topkapı Sarayı'ndaki Bâbüssaâde önünde devam edilirdi. Bu merasimde de önce nakîbüleşraf biat eder, onu vezîrler ve diğer devlet erkânı takip ederdi. Padişah Bâbüssaâde önüne konan tahta oturur, biat edenler tahta yanaşır ve padişahın eteğini öperlerdi. İlimiye mensup kimse-lerin padişahın bizzat elini öperek veya sıkarak biat ettiklerinin örneklerine de rastlanmaktadır (bk. CÜLÜS).

Medine, Şam, Bağdat, Kahire, Kurtuba, İstanbul gibi değişik hilâfet merkezlerinde biat müessesesi zaman içinde değişiklik arzemiş, şekli bir merasimden öte gitmese de bütün İslâm devletlerinde uygulanmaya devam etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *Mu'cem*, "bâye'a" md.; *Miftâhu künûzi's-sünne*, "bey'at" md.; *Müsned*, V, 85; VI, 409; Buhârî, "Aḥkâm", 43, 44, 46, 49, "Cihâd", 110, "Enbiyâ", 50; Müslim, "İmâre", 44, 46, 58, 61, 80, "Cenâ'iz", 33, "Cum'a", 46, "İmân", 98, 152, 192, "Zekât", 108, "Selâm", 126; İbn Mâce, "Cihâd", 41, "Fiten", 9, "Tib", 44; Nesâî, "Bey'at", 8, 17, 18, 20, 21, "Tahrîmü'd-dem", 14, "Taḥbîk", 35; Ebû Dâvûd, "İmâre", 9, "Zekât", 27; Tirmizî, "Menâkıb", 18, "Siyer", 34, 36; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 71-72; *el-İmame ve's-siyâse*, I, 12-25, 28, 31, 46-51, 74, 140, 142-143, 151-153, 157-164, 174-176; II, 13-19, 44-48, 93-96, 118-120, 152-173; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 456; V, 158-160, 161, 301-304, 530-535, 610; VI, 416-417, 423, 505, 531-532, 552-553; İbn Abdürabbih, *el-İkḍû'l-fertd*, IV, 256-260, 267-268, 273-284, 310; Ceḥşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, Kahire 1401/1980, s. 69-70, 86-87, 89-90, 150, 167, 193, 211, 265; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 36-38, 82, 83, 94, 95, 97, 362-364, 404; IV, 28, 87; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VI, 60, 196; XI, 74; Kâdî Abdülcebâr, *el-Muğnî*, XX/1, s. 289; Mâverdî, *el-Aḥkâmü's-sultânîyye*, s. 5-20; İbn Hâzım, *el-Muḥallâ*, IX, 359-360; Ebû Ya'lâ, *el-Aḥkamü's-sultânîyye*, s. 7-28; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, 107-108; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 95-101, 325-332, 425-427; III, 79, 190-198, 402, 503; IV, 14-17, 129-130, 145-149, 513-515; V, 38-42, 264-269, 291-292, 323-324, 378-380, 411-413; VI, 32-34, 311-313, 326-328, 439; VII, 23, 24, 49, 103-105, 117, 141-144, 198, 235; VIII, 8-11, 14-17, 244-245, 420-421, 425; IX, 80-81, 319; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Beyrut 1385/1965, I, 160-162, 163-173, 184-196, 218-222, 230-236, 272-278; II, 21-61; III, 70-91; IV, 6-11; V, 5-45; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 71; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XII, 231-245; XIII, 2-12; İbn Teymiyye, *Minḥacü's-sünne*, Bulak 1321, I, 141-145; İbn Kayyim el-

Cevziyye, *İ'lamü'l-muvakkı'în*, III, 84-87; Kü-tübî, *Qyûnû't-tevârîh* (nşr. Hüsameddin el-Kudsî), Kahire 1980, s. 485-490; İbn Kesîr, *en-Nihâye* (Ebû Abye), III, 140-141, 147, 158-165; V, 245-254; VII, 18, 144-148, 226-229; VIII, 14, 16, 79-80, 115, 116, 147, 238-242, 260, 265-266, 316; IX, 13, 60, 70, 166, 175, 184, 219; Şâtîbî, *el-İ'tisâm*, II, 127-129; İbn Hal-dûn, *el-Muḥaddime*, I, 186-187; II, 609; Kal-kaşendî, *Me'âşirü'l-inâfe*, I, 31-48, 123, 142, 150, 204, 228-229, 276, 319, 335; II, 1; III, 260-317; a.mlf., *Şubḥu'l-a'sâ*, I, 196; II, 3; III, 263-264; XI, 273-347; XIII, 211-215; İbnü'l-Hümâm, *el-Müsâmere bi-şerḥi'l-Müsâyer*, Bulak 1317, s. 280-283; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 133; II, 81, 109; III, 99; V, 219; VI, 51; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, VII, 175; XII, 37-39; XVI, 22-24; XX, 162-170; Süyûtî, *Târîhu'l-ḥulefa*, s. 67-72, 82-83, 153-154, 174-176, 196-197, 205-206, 211-212, 226-228, 231; Şirbînî, *Muğnî'l-muḥtâc*, IV, 130-132; Remlî, *Nihâyetü'l-muḥtâc*, Kahire 1386/1967, VII, 410-412; Şâh Velîyullah ed-Dihlevî, *Huccetullâhi'l-bâliğa* (nşr. Seyyid Sâbık), Kahire, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-hadîse), II, 238-240; İbn Âbidîn, *Reddül-muḥtâr*, I, 549; IV, 263-268; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, XXVIII, 79-82; Emile Tyan, *Intitutions du Droit Public Musulman*, Beyrut 1954, I, 315-352; II, 344-358; a.mlf., "Bay'a", *EI²* (Ing.), I, 1113-1114; Hasan İbrâhîm Hasan, *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1979, I, 206-208, 213-214, 258-262, 271-277, 282-283, 286-289, 291, 442-449; Zâfir el-Kâsimî, *Nizâmü'l-ḥukm fi's-şer'ia ve't-târîh*, Beyrut 1394/1974, s. 246-292; Abdülkerîm el-Hatîb, *el-Ḥilâfe ve'l-imame*, Beyrut 1395/1975, s. 269-305; Adnan Ali Rıza en-Nahvî, *Melâmiḥu's-şurâ fi'd-da'veti'l-İslâmiyye*, Riyad 1404/1984, s. 155-190; Mahmûd el-Hâlidî, *el-Bey'a fi'l-fikri's-siyâsiyyi'l-İslâmî*, Amman 1405/1985, s. 201-204; M. Ebû Zehre, *el-İmâmü's-Şâdık*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-Muhaymer), s. 201-204; Ahmed Sîddîk Abdurrahman, *el-Bey'a fi'n-nizâmi's-siyâsiyyi'l-İslâmî*, Kahire 1408/1988; Abdürrezzâk es-Senhûrî, *Fıkhü'l-ḥilâfe ve't-taavvuruḥa*, Kahire 1989, s. 119-163, 177, 255-260; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), I, 294-296; M. M. Bravmann, "Bay'ah, Homage : à proto-Arab (South-Semitic) Concept", *Isl.*, XLV/3 (1969), s. 301-306; Faruk Hammâde, "Vüfûdül-bey'a beyne yedeyî'r-resûl", *el-Menâhil*, XXXII, Rabat 1985, s. 256-285; a.mlf., "Vüfûdül-bey'a beyne yedeyî'n-nebî", a.e., XXXIV (1986), s. 216-249; Cl. Huart, "Bey'a", *IA*, II, 581-582; "Bey'a", *Mu.F.*, IX, 274-280; M. Akif Aydın, "Anayasa", *DİA*, III, 153-154.

CENGİZ KALLEK

□ TASAVVUF. Biat tasavvufta mürid adayının (tâlip, muhib) şeyhe ve onun vereceği emirlere tam anlamıyla bağlı kalacağına dair verdiği söz mânâsında kullanılır. Mübâyaa, ahz-ı tarîk, ahid, intisap, intimâ, telkîn-i zikir, inâbe ve el almak, ikrar vermek gibi terimler de aynı anlama gelir.

Mutasavvıflar ve tarikat ehli biatın Kur'an ve Sünnet'e dayandığı görüşün-

dedirler. Kur'an-ı Kerîm'de biata ve taşıdığı öneme işaret edilmiştir (bk. et-Tevbe 9/111; el-Feth 48/10; el-Mümtehhine 60/12). Hz. Peygamber'in İslâm'a girmek isteyen kişilerden, hicret ve cihad gibi önemli faaliyetlere karar verirken sahâbilerden, iyi ve temiz bir dinî hayat yaşamak isteyenlerden biat alması, tarikatlarda şeyh ile mürid adayları arasında akdedilen bir çeşit bağlılık yemini kabul edilen biat için örnek teşkil etmiştir (Şâh Velîyullah ed-Dihlevî, s. 38-40).

Aralarında bazı önemsiz farklar bulunmakla beraber biatın şekli ve gayesi bütün tarikatlarda hemen hemen aynıdır. Tarikata girmek isteyen mürid adayının intisaba ehil olup olmadığı araştırılır. Araştırmalar olumlu sonuç verirse tâlip bir deneme ve müridliğe hazırlık dönemi geçirir. Bu dönemde üç gün oruç tutar, boy abdesti alır, temizlenir, iki rek'at namaz kılar, istihâre eder, Allah rızâsı için sadaka verir. Yatsı namazından sonra şeyhin yanına giderek yüzü kibleye gelecek şekilde huzurunda diz çöker (Necmeddîn-i Dâye, s. 275; *Risâle-i Bahâiyye*, s. 21). Şeyh tâlibe bütün geçmiş günahlarından tövbe ve istiğfar etmesini söyler. Üzerinde kul hakkı varsa bunları ödeyeceğine veya helâl ettireceğine dair ondan söz alır. Sonra şeyh sağ elini uzatıp müridle musafaha eder. Farz olsun nâfile olsun bütün şer'î hükümleri yerine getireceğine, dinine ve ahlâk esaslarına bağlı kalacağına dair ondan söz alarak biat hakkındaki âyetleri okur (et-Tevbe 9/111; el-Feth 48/10; el-Mümtehhine 60/12). Tâlibe şeyhinin dostuna dost, düşmanına düşman olmasını, refahta ve sıkıntıda ona itaat etmesini, hiçbir emrine karşı çıkmamasını tenbih ederek (Ankaravî, s. 34) kelime-i tevhid üç defa okur, peşinden tâlip bunu tekrar eder. Şeyh, "Allah'ı rab, İslâm'ı din, Muhammed'i peygamber, Kur'an'ı rehber, Kâbe'yi kible, efendimiz falan zatı (meselâ Abdülkâdir-i Geylânî) şeyh, mürebbi ve rehber olarak gönül hoşluğuyla kabul ettim" der (Harîrîzâde, I, vr. 4³); tâlip de bunu tekrarlar. Sonra ellerini kaldırır, şeyh dua eder, mürid de "âmin" der. Bu merasimden sonra tâlip mürid olarak ihvan arasına girer, sohbetlere katılır. Biat sırasında mürşidin tâlibe verdiği öğütlere vasiyet (tavsiye) denir.

Biat merasimine genellikle ağıyâr* alınmaz. Kadınların biatı musafaha yapılmadan sözlü olarak yerine getirilir. Mev-

leviler'de biat töreninde tâlibe tekbir getirilerek sikke giydirilir; musafaha yapılmaz. Bununla beraber Mevlevîlik'te de ilk zamanlarda musafaha bulunduğundan daha sonraki dönemlerde bu tarikatta da biat merasiminde musafaha yapmaya cevaz verilmiştir (Ankaravî, s. 34).

Biat tâlibin şeyhine mânevî bağlılık ve teslimiyetini simgeler ve bu yolla mürşidin mânevîyatından tâlibin kalbine akan feyiz onu psikolojik olarak yeniler. Tâlibin elinin üstünde şeyhin eli bulunduğu gibi şeyhin elinin üstünde tarikat pîrinin eli bulunduğu ve tarikatın silsilesiyle bu durumun Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilir. Bu sebeple şeyhin eli aynı zamanda Hz. Peygamber'in, onun eli de "yedullah" sayılmış (bk. el-Feth 48/10) ve bu anlayış "el ele, el Allah'a" deyiimiyle ifade edilmiştir.

Biat tam anlamıyla şeyhe bağlılık sözleşmesi olduğundan biatı bozmanın mânevî sorumluluğu da ağırdır.

Tasavvufun ilk dönemlerinde sûfiler arasında yukarıda tasvir edildiği şekilde bir biat töreni uygulaması olmadığından tasavvufun kaynak niteliğindeki ilk eserlerden bu konuya yer verilmemiştir. Sühreverdî'nin de işaret ettiği gibi bu dönemlerde hırka giyme töreni biat yerine geçiyordu ('*Avârifü'l-ma'ârif*, s. 95). Biat uygulaması ise tarikatlar döneminde yaygınlaşmıştır (bk. AHİD; HIRKA).

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer Seccâdî, *Ferheng*, Tahran 1350 hş., s. 108; Sühreverdî, '*Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 95; Necmeddin-i Dâye, *Mirâdû'l-'ibâd*, Tahran 1365 hş., s. 275-280; Ankaravî, *Minhâcû'l-fukarâ*, Bulak 1256, s. 34 vd.; Kuşâşî, *es-Simtû'l-mecîd fî telkînî'z-zîkr li-ehlî'l-tevhîd*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1197/1; İsmâil Hakkı Bursevî, *Temâmü'l-feyz*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 244, vr. 23^a-25^b; Şah Velîyullah ed-Dihlevî, "*el-Kavlü'l-cemîl fî beyânî serâ'î's-sebîl*", *Şekâfetü'l-Hind*, IV/3, New Delhi 1953, s. 38-40; Muhammed Mehdi er-Revvâs, *Merâhilü's-sâlikîn*, Kahire 1325, s. 83-88; Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *el-Behcetü's-seniyye*, İstanbul 1981, s. 39, 41; Mehmed Nûri Şemseddin en-Nakşibendî, *Miftâhu'l-kulûb*, İstanbul 1284, s. 8-10; Harîrîzâde, *Tibyan*, I, vr. 4^a, 5^a-7^b; Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl*, İstanbul 1276, s. 61; *Risâle-i Bahâiyye*, İstanbul 1328, tür.yer.; Mehmed Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 1341, s. 222-226; Elbir Nasrî Nâdir, *et-Taşavvufü'l-İslâmî*, Beyrut 1960, s. 33-34; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânî*, İstanbul 1963, s. 133; Fâruk Hamâde, "*Vüfûdû'l-bey'â*", *Menâhil*, XXXII, Rabat 1985, s. 256-285; XXXIII (1985), s. 320-338; XXXIV (1986), s. 216-249.

OSMAN TÜRER

BİBERİYYE

(بیسریه)

Nakşibendiyye'nin
Hâlidîyye kolunun tesiri altında
Tarsus çevresinde Halil Derelioglu
(ö. 1933)

adlı birinin önderliğinde
ortaya çıkıp kısa bir süre sonra
ortadan kalkan tasavvufî bir hareket
(bk. HÂLİDİYYE).

BİBİ

Eski Türk devletlerinin bir kısmında
yüksek rütbeli kadınların
isimlerinin başında unvan olarak
kullanılan bir kelime.

Aslının Eski Türkçe bûbi "hanım" veya Farsça bîve "dul kadın" olduğu ileri sürülen kelimenin, birçok dilde bulunabilecek bir "lallwort" (çocuksu kelime) olması da mümkün görülmektedir. Önceleri Farsça'da "evin hanımı, sahabe" anlamında kullanılmıştır. Meselâ son Sâsânî Hükümdarı III. Yazdicerd'in (632-651) kızı Şah Bânû bu unvanı almış ve onun Tahran dolaylarındaki türbesi Bîbî Şah Bânû olarak ün kazanmıştır. Doğu Türkçesi'nde soylu kadınlar için kullanıldığı gibi normal dilde "hanım, büyükanne" karşılığı olarak da kullanılmıştır. XII. yüzyılın ünlü Selçuklu şairi Enverî'nin bir mısraında da geçen bîbî, XIII. yüzyıl boyunca Horasan'da yüksek rütbeli hanımların unvanı olmuştur. Salgurlu prenseslerinden Bîbî Salgom ile Bîbî Terken bunlardır. Özellikle Hârizmşahlar ve Anadolu Selçukluları saraylarında hizmet etmiş olan Bîbî Münecime Hatun bu unvanla bilinmektedir. Onun oğlu olan *el-Evâmîrû'l-'alâ'iyye* müellifi Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî el-Rugadî, kendi adından çok İbn Bîbî şeklinde anesine nisbetle şöhrat bulmuştur. Aynı şekilde Şeyh Sâfî'nin iki hanımından biri Bîbî Fâtıma, Timur'un zevcesi de Bîbî Hanım'dır. Bîbî Hanım'ın Semerkant'taki camii ve medresesi de kendi adıyla anılmaktaydı.

Hindistan'ın batısında Seylan adası karışındaki Melibar'da hüküm süren Bîbî Sultan bu unvanı taşıyan son kadınlardandır. Bîbî Sultan XIX. yüzyıl sonlarında İngiliz ve Portekiz baskılarına karşı Osmanlı Padişahı I. Abdülhamid'den birkaç defa yardım istemiş, fakat zamanın ve durumun elverişsizliği yüzünden bu isteğine olumlu cevap verilememiştir.

Bîbî kelimesi Anadolu Türkçesi'nde "kadın, zevce, hala, büyükanne" mânalarına geldiği gibi günümüzde de Anadolu'nun birçok yerinde "hala, teyze, nane", hatta "hindi" anlamlarında kullanılmaktadır. İran'da Künbed-i Kâbüs'un 16 mil batısında, Kurgan yolu ve nehri üzerindeki şehrin adı Bîbî-Şirvan'dır.

Bîbî kelimesi, 1815'te bir ara moda olmuş bir çeşit küçük kadın şapkası için de kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Saray, nr. 2323; Cevdet-Dahiliye, nr. 11.786; Doerfer, *TMEN*, II, 379-382; Räsänen, *Versuch*, s. 75; Vâsîf, *Târih* (İlgürel), s. 228; Cevdet, *Târih*, II, 146-147; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 157-158; Tarama Sözlüğü, Ankara 1963-77, I, 543; *Derleme Sözlüğü*, Ankara 1965, II, 677-678; Erdoğan Merçil, *Fars Atabegleri, Salgurlular*, Ankara 1975, s. 95, 99-105, 107-108; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 69; TA, VI, 328; Cl. Huart, "*Bibi*", *IA*, II, 596-597; H. W. Duda, "*Bibi*", *EI*² (Fr.), I, 1232-1233.

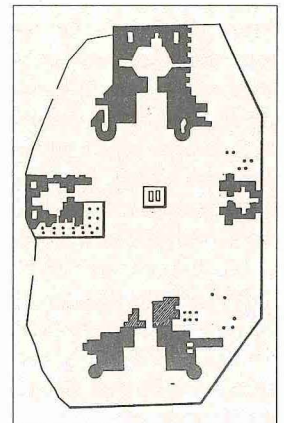

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BİBİ HANIM CAMİİ

Orta Asya İslâm mimarisinin
Semerkant'taki en büyük ve en önemli
eserlerinden biri.

Timur'un son yıllarında inşaatıyla bizzat ilgilenerek başşehri Semerkant'ta yaptırdığı devâsâ ölçülere sahip camii, buradaki diğer binalar arasında müstesna bir yer tutmakta ve onun kurmuş olduğu devletin gücü, büyüklüğü ve ihtişamı kadar kendi şahsî gücünü de sembolize etmektedir. Adını, Timur'a "han damadı" anlamındaki küreken (gürkan) unvanının verilmesine sebep olan gözde eşi, Çağatay Hanı Kazan Halîl Han'ın kızı Saray Melik Hanım'ın halk arasındaki lakabından alır. İnşaatına 1399'da başlanan bina 1404 yılında büyük ölçüde

Bibi Hanım
Camii
planı